

تبیین رابطه ابعاد سرمایه‌های روانشناختی و مؤلفه‌های همدلی عاطفی با میانجی‌گری هوش زیبانشناسی
 خسرو رشید^۱، احمد بیات^۲

Explaining the relationships between the dimensions of psychological capitals and emotional empathy components by mediating aesthetic intelligence

Khosro Rashid¹, Ahmad Bayat²

چکیده

زمینه: زیبانشناسی یکی از مفاهیمی است که اخیراً مورد توجه روانشناسان قرار گرفته است. در این راستا، پرسش اصلی بدین صورت مطرح می‌گردد که آیا بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) و مؤلفه‌های همدلی عاطفی (شناختی، اجتماعی و هیجانی) با میانجی‌گری هوش زیبانشناسی رابطه معنادار وجود دارد یا خیر؟ **هدف:** هدف این پژوهش تبیین رابطه ابعاد سرمایه‌های روانشناختی و مؤلفه‌های همدلی عاطفی با میانجی‌گری هوش زیبانشناسی دانش آموزان دوره متوسطه بود. **روش:** طرح این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی بود. ۲۰۵ دانش‌آموز دوره متوسطه شهر تویسرکان به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه سرمایه روانشناختی لوتانز و اولیو (۲۰۰۷)، پرسشنامه‌های زیبانشناسی رشید و حسونند (۱۳۹۳) و همدلی عاطفی بارون - کوهن (۲۰۰۳) استفاده شد. داده‌ها با استفاده از روش مدلسازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد که بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی با مؤلفه‌های همدلی عاطفی ارتباط معنادار وجود دارد ($P < 0/001$). همچنین از بین متغیرها و مؤلفه‌های مورد بررسی زیبانشناسی بر همدلی هیجانی بیشترین تأثیر و کارآمدی بر زیبانشناسی کمترین تأثیر را داشت. **نتیجه‌گیری:** با تغییر در هر یک از مؤلفه‌های سرمایه‌های روانشناختی، مؤلفه‌های همدلی عاطفی افراد تغییر می‌کند و البته هوش زیبانشناسی افراد به عنوان یک میانجی، در این زمینه اثرگذار است. **واژه کلیدها:** سرمایه‌های روانشناختی، زیبانشناسی، همدلی عاطفی

Background: Aesthetics is one of the concepts that have recently received psychologists' attention. In this regard, the main question is whether there are significant relationships between the dimensions of psychological capitals (hope, resiliency, optimism, and efficiency) and emotional empathy components (cognitive, social and emotional empathy) by mediating aesthetic intelligence or not? **Aims:** The present study aimed to explain the relationships between the dimensions of psychological capitals and emotional empathy components by mediating aesthetics intelligence. **Method:** The present study was a correlational-descriptive design. 205 high school students of the city of Touyserkan were selected by stratified cluster sampling. Data were collected using the psychological capital questionnaire (Luthans and Avolio, 2007), the intelligence aesthetic scale (Rashid and Hasanvand, 1393), and the emotional empathy scale (Baron-Cohen, 2003). Data were analyzed through structural equation modeling. **Results:** Results showed that there were significant relationships between the dimensions of psychological capitals and emotional empathy components ($p < 0/001$). Also, among the variables and components under study, aesthetics had the highest effect on emotional empathy and the efficacy had the least effect on aesthetics. **Conclusions:** with the change in each of the dimensions of psychological capitals, the individuals' emotional empathy components change and, of course, the individuals' aesthetic intelligence is effective in this regard. **Key words:** Psychological capitals, Aesthetics, Emotional empathy

Corresponding Author: khosrorashid@yahoo.com

^۱ دانشیار، گروه روانشناسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران (نویسنده مسئول)

¹ Associate Professor, Department of Psychology, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran (Corresponding Author)

^۲ دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

² Ph.D Student of Psychology, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

پذیرش نهایی: ۹۷/۰۱/۲۶

دریافت: ۹۷/۱۲/۰۵

مقدمه

سرمایه روانشناختی^۱ از مفاهیمی است که در روانشناسی مثبت مطرح شده است و در واقع یک حالت روانشناسی مثبت و روی آورد واقع‌گرا و انعطاف‌پذیر نسبت به زندگی است که ۴ مؤلفه امیدواری، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی دارد. هر کدام از این مؤلفه‌ها به عنوان یک ظرفیت روانشناسی مثبت در نظر گرفته می‌شوند و دارای مقیاس اندازه‌گیری معتبر هستند؛ براساس نظریه و پژوهش و وابسته به حالت و قابلیت تحولی بوده و نیز به طور چشمگیری با پیامدهای عملکردی افراد ارتباط دارند (لوتانز و اولیو،^۲ ۲۰۰۷). منظور از امیدواری توانایی شخص برای هدف‌گذاری، تجسم مسیرهای لازم برای رسیدن به هدف‌ها و داشتن انگیزه لازم در جهت رسیدن به آن هدف‌ها است. خوش‌بینی به اسنادهای علی مثبت اشاره دارد و روشی است که در آن افراد وقایع مثبت منفی را تبیین می‌کنند و انتظار نتیجه مثبت دارند. تاب‌آوری ظرفیت فرد برای پاسخ دادن و حتی شکوفا شدن در شرایط فشارزای مثبت یا منفی است و خودکارآمدی به اطمینانی که افراد به توانایی‌های خود برای انجام یک تکلیف خاص دارند اشاره می‌کند (لوتانز، یوسف و اولیو،^۳ ۲۰۰۷). در حالی که پژوهش‌های قبلی هر کدام از چهار مؤلفه تشکیل دهنده سازه سرمایه روانشناختی را به طور جدای از هم مورد بررسی قرار داده‌اند، اما مطالعات مربوط به روی آورد مثبت‌گرا این مؤلفه‌ها را در ارتباط با یکدیگر دیده و مشترکات این سازه‌ها را در نظر می‌گیرند (نورمن، آووی، نیمیش و پیچون،^۴ ۲۰۱۰). به عبارت دیگر سرمایه روانشناختی سازه مرتبه بالاتر در نظر گرفته می‌شود؛ به این معنی که این چهار مؤلفه با هم ترکیب می‌شوند و یک کل هم‌افزارا می‌سازند و انتظار می‌رود که کل سازه نسبت به تک‌تک مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن تأثیر بیشتری بر عملکرد داشته باشد (محبی، شهنی ییلاق و پاشاشریفی، ۱۳۹۳). در واقع سرمایه روانشناختی به مفهوم این که «چه کسی هستید، خود واقعی» و «چه کسی می‌خواهید بشوید، خود ممکن» اشاره دارد و چیزی ورای سرمایه انسانی «چه چیزی می‌دانم» و سرمایه اجتماعی «چه کسانی را می‌شناسم» است. به دیگر سخن، سرمایه روانشناختی از افراد می‌خواهد تا دریابند که چه کسی هستند

و در نتیجه به خودآگاهی بهتر برسند که لازمه دستیابی به هدف‌ها و موفقیت است (لوتانز و همکاران، ۲۰۰۷).

زیباشناسی^۴ به عنوان یکی از شاخه‌های علمی از دیدگاه‌های مختلف فلسفی، هنری و روانشناختی مورد بررسی قرار گرفته است که به صورت نظریه اندیشه در داوری‌های زیبایی‌شناختی و چستی زیبایی و نسبت آن با ادراک، تعریف می‌شود. در واقع، زیباشناسی نوعی توانایی است برای درک بهتر ادراکات و همچنین پدیده‌های سخت (مانند تندیس) و نرم (مانند موسیقی) و باعث تغییر در روحیه و بازخورد فرد می‌گردد (هالینگ دیل^۵، ۲۰۰۹؛ ترجمه آذرننگ، ۱۳۹۵). فیلسوفان و هنرمندان از ابتدای تاریخ بر سر زیبایی اختلاف نظر داشتند. به صورتی که افلاطون زیبایی را هماهنگی اجزا با کل می‌دانست و آن را به دو نوع زیبایی طبیعت و موجودات زنده و زیبایی هندسه، خط و دایره تقسیم می‌کرد. او باور داشت که زیبایی طبیعی نسبی است، در حالی که زیبایی هندسی یا آنچه به دست بشر ساخته می‌شود، مطلق است و آنچه در نظریه افلاطون، زیبایی هندسی نامیده شده را لوکوربوزیه^۶ زیبایی مهندسی نامیده است. هگل براساس نظریات افلاطون، به دو نوع زیبایی طبیعی و هنری باور داشت. در هر حال تأیید قطعی برای وجود خارجی زیبایی بسیار مشکل است. در واقع زیباشناسی هرگونه بحث علمی و قابل پذیرش در میان دانشمندان در مورد زیبایی است. بحث‌هایی چون چستی زیبایی، چگونگی و چرایی درک زیبایی، عصب ادراک شناسی زیبایی (علوم ادراکی) و نیز تحلیل وجوه زیبایی یک موجود خاص مانند یک گل، یک اثر هنری یا یک ادراک زیباشناسی مانند عشق، لذت جنسی، و بهجت که در آن سنخ ادراکات زیباشناسی وجود دارد، همه و همه از مباحث زیباشناسی است (رجایی، ۱۳۹۴). از قرن ۱۸ به بعد، مفهوم زیبایی بیشتر جنبه روانشناختی به خود گرفت و در ارتباط با ادراک دیده شد. در کارهای افرادی چون لانزونی^۷ (۲۰۰۹) به خوبی مفاهیم روانشناختی چون همدلی در زمینه هنر و زیباشناسی دیده می‌شود. از آنجایی که عوامل روانی و اجتماعی بر ادراکات انسان اثرات مهمی بر جای می‌گذارند، در احساس او از زیبایی نیز مؤثرند. تجربه زیباشناختی تجربه‌ای خوشایند و مطلوب است که به زندگی ارزش و

5. Holling Diel

6. Locorbozie

7. Lanzoni

1. Psychological Capitals

2. Luthans & Avolio

3. Norman, Avey, Nimnicht & Pigeon

4. Aesthetic

انتزاعی مانند عدالت و تعامل بین عاطفه و شناخت را بررسی کرد. اصطلاح همدلی را اولین بار لپیز^۵ در اوایل قرن بیستم، در پژوهش‌های روانشناسی به کار برده است (ایکز، ۲۰۰۳). از آن زمان تاکنون تلاش‌هایی برای تعریف مناسبی از همدلی انجام شده است که گستره‌ای از بینش اجتماعی تا توانایی درک حالات هیجانی و شناختی و تجربه هیجانات مشابه با دیگران را شامل می‌شود. در واقع، همدلی توانایی عاطفی برای تجربه هیجان‌های دیگران تعریف شده است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸). یالسن و دی‌پاولا^۶ (۲۰۱۸) همدلی را به عنوان ظرفیت ارتباط بین وضعیت عاطفی دیگر و اختصاص به طیف وسیعی از توانایی‌های شناختی و رفتاری تعریف کرده است. باتسون^۸ (۱۹۹۱) معتقد است که همدلی موجب انگیزش رفتارهای اجتماعی مطلوب می‌شود. این فرضیه اصل را بر این قرار می‌دهد که همدلی به رفتار نوع دوستانه موجب می‌شود. اگر مشاهده‌گری خود را به جای دیگری بگذارد، درک شرایط فرد نیازمند، به همدلی منجر می‌شود. آیزنبرگ^۹ (۲۰۰۳) بر اساس پژوهش گسترده بر روی همدلی و نوع دوستی نتیجه‌گیری کرد که رفتارهای اجتماع‌پسندانه می‌تواند یاد گرفته شود و تغییرپذیر باشد (به نقل از ابوالقاسمی، ۱۳۸۸).

یافته‌های پژوهش رشید و همکاران (۱۳۸۷) نشان می‌دهد که زیباشناسی سه مرحله دارد: ۱) عینی‌گرایی (در دوره‌های سنی ۷ تا ۹ سال، ۹ تا ۱۱ سال و ۱۱ تا ۱۳ سال)، ۲) داستان‌سرایی - عاطفه‌گرایی (در دوره‌های سنی ۱۳ تا ۱۵ سال) و ۳) ارزیابی - نمادگرایی (در دوره سنی ۱۵ تا ۱۷ سال). توانایی زیباشناسی افراد در برخورد با طرح‌های مختلف، احساسات گوناگونی را در آنان به وجود می‌آورد. گاهی ممکن است احساس مثبت و تفکرات مثبتی در فرد ایجاد شود و گاه احساس منفی و تفکرات منفی. این نوع از تأثیرات مثبت که ناشی از توانایی زیباشناسی افراد است، منجر به عملکرد بهتر نیز می‌گردد. همچنین، داشتن ویژگی مثبت‌اندیشی می‌تواند به فرد کمک کند تا در جریان زیباشناسی خود برای توضیح و تفسیر طرح‌ها پاسخ بهتری داشته باشد. در مجموع می‌توان گفت که قضاوت‌های زیباشناختی مثبت یک سوگیری مثبت را ایجاد می‌کند که حتی در برابر شواهد تحلیلی منفی نیز محکم و پایدار است (اولریش^{۱۰}،

معنا می‌بخشد. این تجربه مبتنی بر تعمقی درونی است که سبب می‌شود او محیط خود را بهتر درک کند؛ تجربه‌ای که در بین همه مردم و در هر زمانی مستلزم تمرکز بر برخی از جنبه‌های محیط اطراف و شاید درون است. (هالینگ دیل، ۲۰۰۹؛ ترجمه آذرنگ، ۱۳۹۵). در زیباشناسی قرن بیستم، شاهد شکل‌گیری «امر زشت» هستیم که به موازات «امر زیبا» شکل می‌گیرد و امری ذاتی است. قبل از این قرن زشتی و زیبایی در مقابل هم قرار داشتند، اما در این عصر، حس «امر زیبا» و صورت لذت بردن آن مساوی حس «امر زشت» و صورت لذت بردن از آن است. «امر زشت» زمانی جذابیت دارد که با آن همراه می‌شویم ولی احساس امنیت در آن بحث مهمی است. هر چه درک یک اثر هنری بهتر باشد، احتمال ایجاد رضایت و احساس خوشایند زیباشناختی، بیشتر است. این موضوع بسیار اهمیت دارد، زیرا درک یک اثر تنها به بازنمایی دیداری تصویر محدود نمی‌شود و تفاوت انسانها و اختلاف سن آنها در ادراک زیباشناسانه مؤثر است (نقل از رشید، مهرمحمدی، دلاور و قطریفی، ۱۳۸۷). پارسونز^۱ (۱۹۸۷) با توجه به دیدگاه فلسفی کانت در مورد شناخت انسان دیدگاهی را مطرح می‌کند که در آن شناخت دارای مؤلفه‌های تجربی (یا جهان بیرونی طبیعت)، اخلاقی (یا جهان اجتماعی) و زیباشناسی (دنیای درونی نیازها و تمایلات) می‌باشد. پارسونز (۱۹۸۷) بر این باور است که چون این سه جنبه از شناخت ریشه در دنیای متفاوتی دارند، جدا از هم هستند (نقل از رشید و وررل^۲، ۲۰۱۵).

اگرچه همدلی^۳ در نیمه‌ی اول قرن بیستم مورد بحث واقع می‌شد ولی تا زمان کارل راجرز و هاینز کوهات همدلی به طور دقیق در بین روانشناسان به طور دقیق بررسی نشده بود. این دو روانشناس بالینی از پیشگامان بررسی پدیده‌ی همدلی محسوب می‌شوند. هافمن^۴ (۲۰۰۱) چندین دهه در حوزه‌ی تحول هیجانی و اجتماعی و مخصوصاً در تحول اخلاقی و همدلی و ارتباط بین آنها بررسی‌هایی را انجام داده است. او در پژوهش خود دریافت که عواطف و انگیزه‌های خاصی وجود دارند که از مفهوم تعامل همدلی، انتساب علی و بافت‌های موقعیت ناشی می‌شوند (مانند همدردی، احساس گناه، خشم همدلانه و احساس بی‌عدالتی). او همچنین تعامل همدلی و اصول اخلاقی

6. Ickes
7. Yalcin & DiPaola
8. Buston
9. Eisenberg
10. Ulrich

1. Parsons
2. Worrell
3. Empathy
4. Hofman
5. Lipps

(امیدواری، انعطاف‌پذیری و خوش‌بینی) به طور معناداری قادر به پیش‌بینی بُعد شایستگی آموزگاران است. امیدواری پیش‌بینی‌کننده مؤثر بودن آموزگاران می‌باشد. خودکارآمدی نیز پیش‌بینی‌کننده خودمختاری (استقلال عمل) آنان است (رضایی، هویدا و سماواتیان، ۱۳۹۴). امید، تاب‌آوری و هوش هیجانی پیش‌بینی‌کننده منفی فرسودگی تحصیلی هستند. علاوه بر این، امید در مقایسه با هوش هیجانی و تاب‌آوری متغیر پیش‌بینی‌کننده قوی‌تری است (صدوقی، تمنایی فر و ناصری، ۱۳۹۶). یافته‌های پژوهش خالدیان و باغظیفونی (۱۳۹۵) نشان داد که معنویت‌درمانگری با تأکید بر آموزه‌های دین اسلام به طور معنادار در ارتقای میزان سرمایه روانشناختی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان مؤثر است. جناآبادی (۱۳۹۳) نیز به همین یافته در دانشجویان ورودی دست یافت. بین فرهنگ سازمانی، هوش هیجانی و سرمایه روانشناختی با خودکارآمدی شغلی و کارآفرینی سازمانی رابطه معنادار وجود دارد. همچنین قوی‌ترین رابطه بین هوش هیجانی و کارآفرینی سازمانی به دست آمد (مرعشیان و نادری، ۱۳۹۲). گل‌پرور، جعفری و جوادیان (۱۳۹۲) با پیش‌بینی سرمایه روانشناختی از طریق مؤلفه‌های معنویت در پرستاران دریافتند که احساس یکپارچگی و پیوند معنوی دارای توان پیش‌بینی‌کنندگی خودکارآمدی است. همچنین پیوند معنوی پیش‌بینی‌کننده امیدواری می‌باشد و نیز احساس یکپارچگی پیش‌بینی‌کننده جهت‌گیری مثبت به زندگی در پرستاران است. با این وجود هیچ یک از مؤلفه‌های معنویت توان پیش‌بینی تاب‌آوری را نداشتند. فرخی و سبزی (۱۳۹۴) نیز با بررسی شادکامی و ادراک الگوهای ارتباطی خانواده و در نظر گرفتن نقش واسطه‌ای سرمایه روانشناختی دریافتند که جهت‌گیری گفت و شنود، پیش‌بینی‌کننده مثبت شادکامی و ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (خودکارآمدی، امیدواری، تاب‌آوری و خوش‌بینی) است. اما جهت‌گیری هم‌نواپی قادر به پیش‌بینی هیچ یک از ابعاد سرمایه روانشناختی نبود. در نهایت، سرمایه روانشناختی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی نقش واسطه‌ای را ایفا کرد. عرب، رضایی و رحیمی (۱۳۹۴) با بررسی نقش میانجی کیفیت زندگی کاری بین سرمایه روانشناختی و رضایت از زندگی به این نتیجه رسیدند که سرمایه روانشناختی، خودکارآمدی، امیدواری،

کوپاکس^۱ (۲۰۱۱) بر این باور است که زیباشناسی در حوزه موسیقی با خوش‌بینی، همدلی و توانایی تشخیص زبان بدن دیگران ارتباط معنادار دارد. پژوهشگران دانشگاه واشنگتن (باک، آرنولد و تاسکلی^۲، ۲۰۰۹) در مورد ارتباط بین امیدواری و همدلی در بین بیماران خاص به پزشکان و متخصصان حوزه سلامت توصیه می‌کنند که در ارتباط با چنین بیمارانی مسائل ارتباطی و رعایت اصول رفتار همدلانه، امیدبخشی به بیماران و توجه به اخلاق حرفه‌ای مواردی هستند که لازم است مورد توجه قرار گیرد. رعایت این نکات باعث می‌شود تا پزشکان بهبود در توانش‌های ارتباطی، افزایش رضایت و حفاظت از خود در برابر فرسودگی را احساس کنند و در نتیجه کارآمدی بالاتر و عملکرد بهتری داشته باشند. روسلر، کوهن - چن و هالپرین^۳ (۲۰۱۷) با بررسی تأثیرات متمایز همدلی و امید در درگیری‌های قابل ملاحظه به این نتیجه رسیدند که پدیده‌های عاطفی بر بازخوردهای مربوط به درگیری در زمینه‌های گوناگون تأثیر می‌گذارند. بدین معنا که همدلی و امیدواری می‌توانند بر درگیری‌های متقابل اثرگذار بوده و موجب پاسخ مطلوب‌تر و مفیدتری در این موقعیت‌ها باشد. اسمیت^۴ (۱۹۹۶) در پژوهش خود به منظور بازسازی شخص در حرفه، به این نتیجه رسید که همدلی و تجربه زیبایی‌شناختی افراد در بازسازی شخصی و حرفه‌ای آنان بازتاب می‌یابد. بدین صورت که افراد با توانایی همدلی و زیباشناسی بالاتر احتمال بیشتری دارد که به موفقیت و بازسازی مجدد برسند تا کسانی که از این توانایی‌ها کمتر بهره‌مند هستند. همچنین بین قلدری، قربانی کردن، هوش هیجانی، خودکارآمدی و همدلی در میان افراد سنین پیش از بلوغ رابطه وجود دارد (کاکینوس و کپیریتسی^۵، ۲۰۱۲). باسیل، باسیل و ریجوی^۶ (۲۰۰۸) با ارائه مدلی در مورد پاسخ مصرف‌کنندگان به امور خیریه به واسطه همدلی و کارآمدی به این نتیجه رسیدند که بین همدلی و کارآمدی با پاسخ این افراد و اهدای کمک مالی ارتباط معنادار وجود دارد. سبیز و ساوی (۲۰۱۰) با انجام یک مطالعه اکتشافی در بین دانشجویان مشاوره در کشور ترکیه دریافتند که بین همدلی کارآمدی و تاب‌آوری شرکت‌کنندگان ارتباط معنادار وجود دارد. پژوهش‌گران رابطه سرمایه روانشناختی را با متغیرهای مختلفی بررسی کرده‌اند. مؤلفه‌های سرمایه روانشناختی

4. Smyth

5. Kokkinos & Kipritsi

6. Basil, Basil & Ridgway

1. Kopkas

2. Back, Arnold & Tulsy

3. Rosler, Cohen-Chen & Halperin

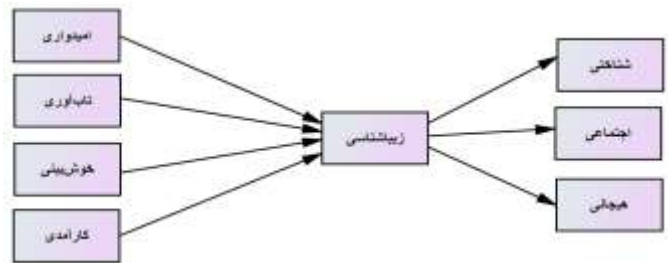
روش

طرح این پژوهش توصیفی و از آجایی که به تبیین رابطه میان ابعاد سرمایه‌های روانشناختی و مؤلفه‌های همدلی عاطفی با میانجی‌گری هوش زیباشناسی می‌پردازد، از نوع همبستگی بود که در این راستا از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مقاطع متوسطه اول و دوم شهرستان تویسرکان (۲۱۴۰ نفر) در سال ۹۷-۹۶ بود. با توجه به جدول مورگان^۱ و به کمک روش نمونه‌گیری طبقه‌ای خوشه‌ای ۲۰۵ دانش‌آموز از مناطق مختلف (مرکزی و قفق‌رود) انتخاب شدند. از منطقه مرکزی ۴ مدرسه و از منطقه قفق‌رود ۳ مدرسه برای اجرای پژوهش انتخاب شدند. به دانش‌آموزان توضیحاتی در مورد محرمانه بودن، رضایت آگاهانه و نحوه تکمیل پرسشنامه‌ها داده شد. داده‌ها به کمک نرم‌افزارهای SPSS-21 و Lisrel-8.8 و با روش‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار)، آمار استنباطی (همبستگی) و مدل معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شد.

ابزار

پرسشنامه سرمایه روانشناختی: این ابزار دارای ۲۴ آیتم است که توسط لوتانز و اولیو (۲۰۰۷) با چهار خرده‌مقیاس امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی ساخته شد. هر خرده‌مقیاس شامل ۶ آیتم است. نمره‌گذاری براساس طیف ۶ درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۶) انجام می‌شود. نتایج تحلیل عاملی تأییدی درستی سازه را برای این ابزار تأیید کردند. درستی صوری و محتوایی این پرسشنامه در پژوهش فروهر، هویدا و جمشیدیان (۱۳۹۰) پس از دو اجرای آزمایشی و اظهار نظر متخصصین مورد تأیید قرار گرفت و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ گزارش شد. فرخی و سبزی (۱۳۹۴) برای تعیین درستی از همبستگی نمره مؤلفه با نمره کل استفاده کردند. این ضرایب برای مؤلفه‌های خودکارآمدی، امیدواری، تاب‌آوری و خوش‌بینی به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۸۶، ۰/۷۸ و ۰/۸۳ به دست آمد. همچنین ضرایب آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های مذکور به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۷۸، ۰/۶۶ و ۰/۶۵ و برای کل پرسشنامه ۰/۸۹ محاسبه شده است. در این پژوهش نیز آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های مذکور به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۸۸، ۰/۸۱ و ۰/۸۷ و برای کل پرسشنامه ۰/۹۱ به دست آمد.

خوش‌بینی و تاب‌آوری با کیفیت زندگی کاری رابطه معنادار دارد. همچنین این متغیرها با رضایت از زندگی رابطه معنادار دارد. کیفیت زندگی کاری میانجی رابطه بین سرمایه روانشناختی و ابعاد آن (امیدواری، خودکارآمدی، خوش‌بینی و تاب‌آوری) با رضایت از زندگی می‌باشد. امیدواری و خودکارآمدی پیش‌بینی کننده تعهد مستمر بوده و خوش‌بینی، خودکارآمدی و انعطاف‌پذیری دارای توان پیش‌بینی کنندگی تعهد هنجاری است (هویدا، مختاری و فروهر، ۱۳۹۱). مدل مفهومی زیر به منظور تبیین ارتباط بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) و مؤلفه‌های همدلی عاطفی (شناختی، اجتماعی و هیجانی) با میانجی‌گری هوش زیباشناسی مورد استفاده قرار گرفت.

نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مدل مفهومی این پژوهش (شکل ۱) این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که آیا بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) و مؤلفه‌های همدلی عاطفی (شناختی، اجتماعی و هیجانی) با میانجی‌گری هوش زیباشناسی رابطه معنادار وجود دارد یا خیر؟

فرضیه‌ها

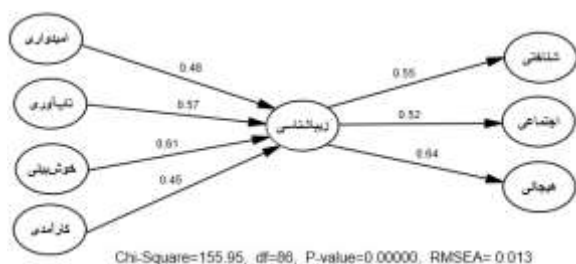
- ۱- بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) و مؤلفه‌های همدلی عاطفی (شناختی، اجتماعی و هیجانی) با میانجی‌گری زیباشناسی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) و مؤلفه‌های همدلی عاطفی (شناختی، اجتماعی و هیجانی) رابطه وجود دارد.
- ۳- بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) و زیباشناسی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین مؤلفه‌های همدلی عاطفی (شناختی، اجتماعی و هیجانی) و زیباشناسی رابطه وجود دارد.

1. Morgan

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی و مؤلفه‌های آنها

متغیرها	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
سرمایه‌های روانشناختی	امیدواری	۴/۱۰	۱/۴۷۲	۲۰۵
	تاب‌آوری	۳/۹۵	۱/۳۶۷	۲۰۵
	خوش‌بینی	۴/۲۰	۱/۲۶۶	۲۰۵
	کارآمدی	۴/۴۹	۱/۲۶۷	۲۰۵
زیباشناسی	حسی - ادبی	۳/۳۸	۱/۴۶۵	۲۰۵
	ذهنی - عاطفی	۳/۴۷	۱/۶۵۰	۲۰۵
	حرکتی	۴/۲۱	۱/۴۰۵	۲۰۵
همدلی عاطفی	شناختی	۴/۲۲	۱/۳۶۷	۲۰۵
	اجتماعی	۳/۹۷	۱/۴۱۱	۲۰۵
	هیجانی	۳/۶۴	۱/۵۱۹	۲۰۵

همبستگی بین مؤلفه‌های مربوط به متغیرهای پژوهش (جدول شماره ۲) نشان می‌دهد که بیشترین همبستگی بین خوش‌بینی و امیدواری ($r = 0.67$) است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ معنادار می‌باشد ($P < 0.001$) و کمترین ضریب همبستگی بین بُعد هیجانی همدلی با بُعد حرکتی زیباشناسی ($r = 0.67$) است که البته از نظر آماری معنادار نمی‌باشد ($P > 0.001$).

نمودار ۲. الگوی برآورد شده روابط ساختاری بین متغیرهای مورد بررسی

نمودار ۱ نشان می‌دهد که بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی با مؤلفه‌های همدلی عاطفی ارتباط معنادار وجود دارد ($P < 0.001$). زیباشناسی به عنوان یک متغیر میانجی در بین این مؤلفه‌ها قرار دارد. همچنین مقدار χ^2 دو ۱۵۵/۹۵ و درجه آزادی ۸۶ به دست آمد. نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که χ^2 دوی نسبی (۱/۸۱۳) وضعیت قابل قبولی برای مدل دارد. شاخص برازش افزایش (CFI) و شاخص نیکویی برازش (GFI) به ترتیب برابر با ۰/۹۲ و ۰/۸۹ به دست آمد که قابل قبول می‌نماید. همچنین شاخص‌های برازش هنجار بتر - بونت (NFI) و ریشه دوم مربعات باقیمانده (RMSEA) به عنوان از جمله عمومی‌ترین شاخص‌های برازش به ترتیب برابر با ۰/۹۰ و ۰/۱۳ هستند که نشان می‌دهد که مدل به خوبی برازش شده است.

پرسشنامه زیباشناسی: این ابزار توسط رشید و حسونند (۱۳۹۳) ساخته شده که شامل ۱۸ گویه با مقیاس ۶ درجه‌ای لیکرت (کاملاً موافق، خیلی موافق، کمی موافق، کمی مخالف، خیلی مخالف و کاملاً مخالف) می‌باشد. این پرسشنامه سه بُعد حسی - ادبی، ذهنی - عاطفی و حرکتی در هوش زیباشناسی را می‌سنجد. ضریب آلفای کرونباخ و میزان قابلیت اعتماد برای این ابزار توسط رشید، حسونند و یعقوبی (۱۳۹۶) مطلوب (۰/۸۱) گزارش شد. در این پژوهش نیز ضریب آلفای به دست آمده برای پرسشنامه زیباشناسی ۰/۸۵ بود.

پرسشنامه همدلی عاطفی: این ابزار توسط بارون - کوهن^۱ (۲۰۰۳) ساخته شده و دارای ۳۳ آیتم است که سه حوزه از بهره‌ی همدلی را در زمینه شناختی (۹ آیتم)، مهارت‌های اجتماعی (۸ آیتم) و واکنش - پذیری هیجانی (۹ آیتم) مورد ارزیابی قرار می‌دهد. آزمودنی به این پرسش‌ها با یک مقیاس ۴ درجه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق پاسخ می‌دهد. ضریب آلفای کرونباخ این ابزار ۰/۸۵ گزارش شده است. در مطالعه‌ی ابوالقاسمی (۱۳۸۸) قابلیت اعتماد و درستی این ابزار در ایران توسط ابوالقاسمی (۱۳۸۸) محاسبه شده است. ضریب اعتبار همسانی درونی بهره‌ی همدلی ۰/۸۸ و قابلیت اعتماد بازآزمایی پس از چهار هفته ۰/۸۰ به دست آمد. قابلیت اعتماد نیز که براساس ضریب همبستگی این ابزار با دو پرسشنامه هوش هیجانی و پرسشنامه اضطراب، افسردگی و تنیدگی محاسبه شد، به ترتیب ۰/۲۷ و ۰/۳۲ - بود. در این پژوهش، ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه همدلی عاطفی ۰/۷۴ به دست آمد.

یافته‌ها

آمار توصیفی مربوط به هر یک از مؤلفه‌ها در جدول ۱ ارائه شده است. در جدول ۱ شاخص‌های توصیفی متغیرها و مؤلفه‌های آنها دیده می‌شود. بیشترین میانگین مربوط به کارآمدی (۴/۴۹) و کمترین آن مربوط به زیباشناسی حسی - ادبی (۳/۳۸) است. در ادامه فرضیه‌های پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد. جدول ۲ بررسی کننده‌ی فرضیه‌ی همبستگی موجود بین متغیرها و مؤلفه‌های آنها است.

1. Baron-Cohen

جدول ۲. ماتریس همبستگی بین متغیرهای مورد بررسی

متغیرها	مؤلفه‌ها	سرمایه‌های روانشناختی										
		امیدواری	تاب‌آوری	خوش‌بینی	کارآمدی	حسی - ادبی	ذهنی - عاطفی	حرکتی	شناختی	اجتماعی	همدلی عاطفی	
سرمایه‌های روانشناختی	امیدواری	۱										
	تاب‌آوری	۰/۴۵°	۱									
	خوش‌بینی	۰/۶۷°	۰/۵۷°	۱								
	کارآمدی	۰/۵۸°	۰/۴۵°	۰/۵۵°	۱							
	حسی - ادبی	۰/۴۲°	۰/۳۷°	۰/۳۸°	۰/۳۳°	۱						
	ذهنی - عاطفی	۰/۴۸°	۰/۳۴°	۰/۱۸	۰/۳۵°	۰/۴۲°	۱					
	حرکتی	۰/۳۹°	۰/۲۱	۰/۲۲	۰/۱۹	۰/۴۶°	۰/۴۹°	۱				
	شناختی	۰/۵۵°	۰/۳۸°	۰/۴۹°	۰/۳۶°	۰/۴۴°	۰/۱۸	۰/۳۲°	۱			
	اجتماعی	۰/۴۱°	۰/۳۴°	۰/۳۷°	۰/۴۱°	۰/۳۱°	۰/۳۵°	۰/۲۰	۰/۴۸°	۱		
	همدلی هیجانی	۰/۳۷°	۰/۴۵°	۰/۳۹°	۰/۳۳°	۰/۳۸°	۰/۳۲°	۰/۱۷	۰/۵۲°	۰/۵۴°	۱	

* در سطح ۰/۰۱ معنادار

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل معادلات ساختاری

مدل	خی‌دو	درجه‌آزادی	X ² / df	CFI	GFI	NFI	RMSEA
یک‌عاملی	۱۵۵/۹۵	۸۶	۱/۸۱۳	۰/۹۲	۰/۸۹	۰/۹۰	۰/۰۱۳

جدول ۴. اثرات آزمون شده مؤلفه‌های مورد بررسی در مدل ساختاری

مؤلفه‌ها	تأثیرات مستقیم	تأثیرات غیرمستقیم	تأثیرات کل
امیدواری بر زیباشناسی	۰/۴۸	-	۰/۴۸
تاب‌آوری بر زیباشناسی	۰/۵۷	-	۰/۵۷
خوش‌بینی بر زیباشناسی	۰/۶۱	-	۰/۶۱
کارآمدی بر زیباشناسی	۰/۴۵	-	۰/۴۵
زیباشناسی بر همدلی شناختی	۰/۵۵	-	۰/۵۵
زیباشناسی بر همدلی اجتماعی	۰/۵۲	-	۰/۵۲
زیباشناسی بر همدلی هیجانی	۰/۶۴	-	۰/۶۴

گیرنده مجبور به تشکیل روان‌بند است و بدین ترتیب ذهن به اجبار خود را معطوف به سطوح بالاتر ادراکی می‌کند. در واقع اقناع حس زیباشناختی، زمانی به دست می‌آید که ذهن در مجموعه‌ای از تحریکات ظاهراً نامنظم و آشفته، موفق به کشف یک نظم نسبی گردد. پیام‌های پیچیده را نمی‌توان به صورت مستقیم درک کرد. در این حالت باید با روش تشکیل روان‌بندها مقدار اطلاعات را کم کرد. نظریه گشتالت اصول نزدیکی، همانندی، بستن، ادامه خوب و هم‌جهتی را به عنوان عوامل خارجی و اصول آشنایی و آمادگی ذهنی را به عنوان عوامل مؤثر بر تشکیل روان‌بندها و ادراک زیبایی فرمی معرفی می‌کند. تجربه زیباشناسی نوعی لذت را به همراه دارد. البته تجربه لذت تنها با تماشای یک اثر هنری پدید نمی‌آید، بلکه باید درک زیباشناسانه نیز وجود داشته باشد (رشید و همکاران، ۱۳۸۷). از

جدول ۴ اثرات آزمون شده بین مؤلفه‌های مورد بررسی را در مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد. بر این اساس بیشترین اثر مربوط به زیباشناسی بر همدلی هیجانی (۰/۶۴) و کمترین اثر مربوط به کارآمدی بر زیباشناسی است (۰/۴۵). همه اثرات برآورد شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنادار می‌باشند ($P < 0/001$).

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های این پژوهش ابعاد سرمایه‌های روانشناختی شامل امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی نقش مهمی در هوش زیباشناسی فرد دارد. اطلاعات زیباشناختی احساسات انسان را مخاطب قرار می‌دهند. بر این اساس یک پیام، زمانی زیبایی را القا می‌کند که فرد اطلاعات کافی داشته باشد و میزان محتوای زیباشناختی آن، از حداکثر دریافت ذهن بیشتر باشد. در این صورت

به خاطر آن است که برای همدلی نیز فرد نیاز به درک چیزی غیر از خود و خارج از خودش دارد، دقیقاً مانند هوش زیباشناسی که اغلب در مورد محرک‌های بیرونی است. حال این دو توانایی، یعنی هوش زیباشناسی و همدلی عاطفی می‌توانند در ارتباط مستقیم با امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی باشند. زیرا دیدگاه فردی که از نظر زیباشناسی و همدلی در شرایط بالاتر و بهتری قرار دارد، نسبت به کسی که چنین نیست به جهان، خود و دیگران با امیدواری بیشتری همراه است؛ چنین فردی در برابر مسائل و مشکلات بهتر می‌تواند مقاومت کند؛ از زاویه مثبت به پدیده‌ها بنگرد و یا حداقل منفی‌بافی نکند؛ و این که واکنش مؤثر و مفیدتری به محیط داشته باشد. به پژوهش‌گران علاقه‌مند به حوزه پژوهشی سرمایه‌های روانشناختی، زیباشناسی و همدلی عاطفی پیشنهاد می‌شود که این متغیرها را در قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف بررسی و مقایسه کنند. همچنین ارتباط متغیرهایی مانند شادزیستی و روان‌درستی (مدحی و نجفی، ۱۳۹۷)، نستوهی و هوش معنوی (دستجردی، عابدینی و شالباف، ۱۳۹۶)، تیدگی و سازش‌یافتگی (عسگری، یزدانبخش و جوهری، ۱۳۹۵)، تنظیم هیجان و حرمت خود با هر یک از سرمایه‌های روانشناختی، زیباشناسی و یا همدلی عاطفی و ابعاد آنها می‌تواند در پژوهش‌های دیگر مورد توجه قرار گیرد. یکی از محدودیت‌های اصلی این پژوهش خودگزارشی بودن داده‌های گردآوری شده با پرسشنامه‌های مورد استفاده در آن است. همچنین به خاطر محدود بودن جامعه آماری مورد بررسی در تعمیم یافته‌ها باید احتیاط نمود.

منابع

- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۸). اعتباریابی و روایی مقیاس همدلی برای دانش‌آموزان. *مجله مطالعات روانشناختی*، ۵(۴)، ۲۹-۹.
- جنابادی، حسین (۱۳۹۳). بررسی اثربخشی آموزش راهبردهای معنوی بر میزان تاب‌آوری و امیدواری دانشجویان جدیدالورود. *مجله دانشگاه علوم پزشکی زابل*، ۶(۴)، ۱۲۵-۱۱۶.
- خالدیان، محمد و باغظیفونی، زهرا (۱۳۹۵). کارآمدی آموزش معنویت مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر ارتقای سرمایه روانشناختی و مؤلفه‌های آن. *مجله روانشناسی و دین*، ۹(۴)، ۸۶-۷۱.
- دستجردی، نگین؛ عابدینی، یاسمین و شالباف، علیرضا (۱۳۹۶). پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان دوره‌های مجازی براساس نستوهی، هوش، معنوی و جنسیت آنان. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۶(۶۱)، ۱۵۳-۱۳۸.

یک طرف، هوش زیباشناسی بر همدلی عاطفی آنان که دارای مؤلفه‌های شناختی، اجتماعی و هیجانی است، اثر دارد و از طرف دیگر، هوش زیباشناسی میانجی ارتباط بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی با مؤلفه‌های همدلی عاطفی است. با توجه به این یافته می‌توان گفت که هر اندازه فرد از سرمایه‌های روانشناختی بالاتری برخوردار باشد، توانایی همدلی عاطفی بالاتری نیز خواهد داشت و برعکس، افراد با سرمایه‌های روانشناختی پایین، همدلی عاطفی کمتری خواهند داشت. در این راستا زیباشناسی به عنوان متغیر میانجی هم با ابعاد سرمایه‌های روانشناختی شامل امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی و هم با مؤلفه‌های همدلی عاطفی شامل شناختی، اجتماعی و هیجانی ارتباط معنا دار دارد.

شاخص‌های برازش مدل تأیید کننده این نکته بودند که مدل مفهومی اولیه که توسط پژوهش‌گران تدوین شده بود، به خوبی برازش شده و مدل نهایی به دست آمده قابل قبول می‌باشد. بر این اساس، بین ابعاد سرمایه‌های روانشناختی و مؤلفه‌های همدلی عاطفی با میانجی‌گری هوش زیباشناسی ارتباط وجود دارد. شاخص‌های برازش هنجار بنتر - بونت (NFI) و ریشه دوم مربعات باقیمانده (RMSEA) از جمله عمومی‌ترین و رایج‌ترین شاخص‌های برازش یک مدل معادلات ساختاری هستند که در این پژوهش قابل قبول به دست آمدند. همچنین شاخص نیکویی برازش (GFI) و شاخص برازش افزایش (CFI) تأیید کننده برازش مدل به دست آمده بودند. یافته‌های این پژوهش همسو با یافته‌های پژوهش‌های پیشین (هویدا و همکاران، ۱۳۹۱؛ عرب و همکاران، ۱۳۹۱؛ رشید و همکاران، ۱۳۸۷؛ رضایی و همکاران، ۱۳۹۴؛ صدوقی و همکاران، ۱۳۹۶؛ لوتانز و همکاران، ۲۰۰۷) همسو می‌باشد.

در تبیین یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت که با توجه به توانایی‌ها و ویژگی‌های گوناگون انسان و نیز تفاوت بروز این توانایی‌ها و ویژگی‌ها در موقعیت‌های گوناگون برای هر فرد، سرمایه‌های روانشناختی (امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و کارآمدی) ممکن است در هر انسانی کاملاً متفاوت از دیگری باشد. البته در این راستا عواملی چون میزان بهره‌مندی فرد از هوش زیباشناسی و نیز همدلی عاطفی نقش تعیین کننده‌ای دارند. چرا که وقتی فرد توانایی دریافت، درک و پاسخ به محرک‌های طبیعی و ساختگی زیبا را داشته باشد، به احتمال زیاد توانایی همدلی با دیگران را نیز دارد و در این زمینه نسبت به دیگران حساس‌تر خواهد بود. این

- مرعشیان، فاطمه و نادری، فرح (۱۳۹۲). رابطه فرهنگ سازمانی، هوش هیجانی و سرمایه روانشناختی با خودکارآمدی شغلی و کارآفرینی سازمانی. *روانشناسی کاربردی*، ۱۴(۳)، ۱۱۲-۱۲۱.
- هالینگ دیل، رجینالدجان (۲۰۰۹). *تاریخ فلسفه غرب*. ترجمه: عبدالحسین آذرنگ. (۱۳۹۵). تهران: ققنوس.
- هویدا، رضا؛ مختاری، حجت‌الله و فروهر، محمد (۱۳۹۱). رابطه مؤلفه‌های سرمایه روانشناختی و مؤلفه‌های تعهد سازمانی. *پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری*، ۲(۲)، ۴۳-۵۶.
- Back, A., Arnold, R., & Tulsy, J. (2009). *Mastering Communication with Seriously Ill Patients Balancing Honesty with Empathy and Hope*. London: Cambridge University Press.
- Baron-Cohen, S. (2003). *The essential difference: Men, women and the extreme male brain*. London: Penguin.
- Basil, D. Z. Basil, M. D., & Ridgway, N. M. (2008). Guilt and Giving: A Process Model of Empathy and Efficacy University of Lethbridge, Canada University of Richmond. *Psychology & Marketing*, 25(1), 1-23.
- Baston, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eisenberg, N. (2003). Prosocial behavior, empathy, and sympathy. Well-Being: Positive Development across the Life Course, *Lawrence Erlbaum Associates*, 253-267.
- Kopkas, J. M. (2011). *Soundings: Musical Aesthetics in Music Education Discourse from 1907 to 1958*. Dissertation, Georgia State University.
- Ickes, W. (2003). *Everyday Mindreading*. New York: Prometheus Books.
- Kipritsi, C. M., & Kokkinos, E. (2012). The relationship between bullying, victimization, trait emotional intelligence, self-efficacy and empathy. *Social Psychology of Education*, 15(1), 41-58.
- Lanzoni, S. (2009). Practicing psychology in the art gallery: Vernon Lee's aesthetics of empathy. *History of Social Sciences*, 45(4), 330-354.
- Luthans, F., Youssef, C., & Avolio, B. J. (2007). Psychological capital: Investment and developing positive organizational behavior. In D. L. Nelson & C. L. Cooper (Eds.), *Positive Organizational Behavior*. (pp. 9-24). California: Sage Publications.
- Luthans, F., Avolio, B. J. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel Psychology*, 60, 541-572.
- Norman, S. M., Avey, J. B., Nimmicht, J. L., & Pigeon N. G. (2010). The Interactive Effects of Psychological Capital and Organizational Identity on Employee Organizational Citizenship and Deviance Behaviors. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17(4), 380-391.
- Rashid, Kh., & Worrell, F. C. (2015). Aesthetic Development in Male Students in Iran. *رجایی، حمید (۱۳۹۴). فرهنگ‌نامه تخصصی رجاء، مدخل زیبایی‌شناسی. تهران: فرهنگ معاصر.*
- رشید، خسرو؛ مهرمحمدی، محمود؛ دلاور، علی و قطریفی، مریم (۱۳۸۷). بررسی مراحل تحول زیباشناسی در دانش‌آموزان شهر تهران. *نوآوری‌های آموزشی*، ۷(۲۷)، ۹۷-۱۲۳.
- رشید، خسرو؛ حسونند، فضل‌الله و یعقوبی، ابوالقاسم (۱۳۹۶). ساخت و اعتباریابی آزمون هوش زیباشناسی. *روش‌ها و مدل‌های روانشناختی*، ۸(۳۰)، ۸۷-۶۹.
- رضایی، محبوبه؛ هویدا، رضا و سماواتیان، حسین (۱۳۹۴). پیش‌بینی ابعاد توانمندسازی روانشناختی با استفاده از مؤلفه‌های سرمایه روانشناختی در معلمان مدارس ابتدایی شهر اصفهان. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۶(۱)، ۷۸-۸۷.
- صدوقی، مجید؛ تمنای فر، محمدرضا و ناصری، جمیله (۱۳۹۶). رابطه تاب‌آوری، امیدورای و هوش هیجانی با فرسودگی تحصیلی در دانشجویان. *مطالعات آموزش و یادگیری*، ۹(۱)، ۶۷-۵۰.
- عرب، نگار؛ رضایی، فاطمه و رحیمی، مجتبی (۱۳۹۴). نقش میانجی‌گری کیفیت زندگی کاری بین سرمایه روانشناختی و رضایت از زندگی. *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت*، ۱۱(۱)، ۴۹-۵۸.
- عسگری، سعید؛ یزدانبخش، کامران و جوهری، جماله (۱۳۹۵). همبستگی نستوهی، تیدگی و حمایت اجتماعی با سازش‌یافتگی زناشویی. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۵(۵۹)، ۴۲۱-۴۰۸.
- فرخی، الهام و سبزی، ندا (۱۳۹۴). شادکامی و ادراک الگوهای ارتباطی خانواده: نقش واسطه‌ای سرمایه روانشناختی. *روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی*، ۱۱(۴۳)، ۳۱۳-۳۲۳.
- فروهر، محمد؛ هویدا، رضا و جمشیدیان، عبدالرسول (۱۳۹۰). تبیین رابطه سرمایه روانشناختی و کارآفرینی سازمانی اعضای هیئت علمی دانشگاه. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۸(۲)، ۱۰۰-۸۳.
- گل‌پرور، محسن؛ جعفری، مریم و جوادیان، زهرا (۱۳۹۲). پیش‌بینی سرمایه روانشناختی از طریق مؤلفه‌های معنویت در پرستاران. *روان‌پرستاری*، ۱(۳)، ۳۵-۴۴.
- محبی، محمدحسین؛ شهنی بیلاق، منیجه و پاشاشریفی، حسن (۱۳۹۳). رابطه سرمایه روانشناختی (امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی) با هدف‌های پیشرفت و عملکرد تحصیلی. *دانش و پژوهش در علوم تربیتی - برنامه‌ریزی درسی*، ۱۱(۱۳)، ۷۹-۶۱.
- مدحی، صغری و نجفی، محمود (۱۳۹۰). رابطه روان‌درستی معنوی و امید با کیفیت زندگی و شادزیستی در سالمندان. *علوم روانشناختی*، ۱۷(۶۵)، ۹۴-۷۸.

- International Journal for Innovation Education and Research*, 3(8), 37-46.
- Rosler, N., Cohen-Chen, S., & Halperin, E. (2017). The Distinctive Effects of Empathy and Hope in Intractable Conflicts. *Journal of Conflict Resolution*, 61(1), 114-139.
- Smyth, T. (1996). Reinstating the person in the professional: reflections on empathy and aesthetic experience. *Advancing Nursing*, 24, 932-937.
- Siyez, D. M., & Savi, F. (2010). Empathy and self-efficacy, and resiliency: an exploratory study of counseling students in Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 459-463.
- Ulrich, K. T. (2006). *DESIGN: creation of artifacts in society*. Wharton: Coursera.
- Yalcin, Ö. N., & DiPaola, S. (2018). A computational model of empathy for interactive agents. *Biologically Inspired Cognitive Architectures*, 26, 20-25.